ВІДГУК
на дисертацію КРАВЧЕНКО Оксани Іванівни
«Культурні трансформації міста у постіндустріальну добу»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук
за спеціальністю 09.00.04 — філософська антропологія,
філософія культури

У дисертаційній роботі О. І. Кравченко піднімаються актуальні проблеми розвитку сучасного міста з огляду на залучення вітчизняного культурного простору до сфери інформаційних технологій. Робота написана на значному культурологічному, соціологічному та історичному матеріалі, але є саме філософською, оскільки в ній показано, як саме культурні трансформації впливають на становлення міста у постіндустріальну добу.

Хочу відзначити переваги, що роблять дисертацію актуальною та привертають до неї увагу гуманітаріїв.

1. У дослідженні представлено аналіз не всієї сфери культурних трансформацій міста, а лише новітнього її шару — того, що формується та функціонує у постіндустріальну добу. Це позитивно звужує поле дослідження, робить його більш конкретним, але не надає смислової одноманітності. Актуальність обраної теми посилюється також і особливостями розвитку інформаційних технологій та взаємин, що їх супроводжують, у нашій країні. Україна все більше й більше залучається до всесвітньої інформаційної сфери, але поки що здебільшого як користувач, а не оригінальний виробник. Це, у свою чергу, призводить до загострення суперечностей у процесі міжособистісної комунікації: посилення депресивних настроїв, насамперед серед молоді; сприяє потягу до віртуальної реальності та зростанню байдужості до життя навколо; надання переваги кар'єрним цінностям перед традиційними родинними тощо. Зазначені особливості окреслюють нові проблеми, що виникають у процесі культурних трансформацій міста в інформаційному суспільстві. Зокрема й, на мою думку. Актуальність дисертаційного дослідження пояснюється зазначеними потребами, оскільки соціокультурні трансформації міста

впливають на структурну організацію міського простору та ціннісну систему городян.

2. Не можна сказати, що проблемі культурних трансформацій міста не приділялася увага з боку вітчизняних і зарубіжних дослідників. Дисертантка аналізує значний масив філософських, соціально-філософських, історичних, соціологічних та інших джерел, у яких тією чи іншою мірою ця проблема висвітлювалася. Проте предметом спеціального культур-філософського аналізу вона постала вперше у дисертації О. І. Кравченко, яка поставила мету виявити особливості культурних трансформацій міста в постіндустріальну добу. Меті дисертаційного дослідження відповідає низка конкретних завдань, що мають підпорядкований характер.

У першому розділі дисертації О. І. Кравченко ретельно проаналізувала значний обсяг філософської та історичної літератури, присвяченої дослідженню таким феноменам, як: цивілізація, культура, міська культура, культурний код міста, секуляризація, постіндустріальне суспільство, глобалізація та інші явища. Вони характеризують процеси формування міста і його культури. Зокрема, дисертанткою всебічно розглянуті філософські концепції витоків міста у працях О. Голубцової, Х. Ортеги-і-Гассета, Т. Мисюри, О. Павлової, Т. Філіппової, К. Маркса та багатьох інших дослідників, що сягають своїм корінням давньогрецького полісу. В дослідженні показано, що початком становлення міста і міської культури був поліс, у якому сформулювалася могутня духовна культура, яка впливала на культурно-цивілізаційний розвиток багатьох країн Європи, а пізніше і світу.

Приступаючи до вирішення основних завдань, дисертантка застосовує культурно-історичний, соціокультурний та цивілізаційний підходи. Перший – дозволив розкрити особливості предмету дослідження через призму змін ціннісних установок певної культурно-історичної епохи. Соціокультурний підхід дав можливість осмислити те, що місто формується спочатку як соціокультурне явище, тобто інтегрує в собі соціальні зв'язки і нагромаджує культурний й інтелектуальний потенціал суспільства. З позицій

цивілізаційного підходу місто розглядається у контексті розвитку цивілізації та її культурних трансформацій.

3. Найсуттєвішим для досягнення мети дисертаційного дослідження, на мій погляд, є другий розділ, у якому дослідниця розглядає саме місто в культурі індустріальної епохи, застосовуючи культурфілософську рецепцію щодо виявлення його особливостей у цей період. Оскільки розквіт міст припадає саме на цей проміжок часу, О. І. Кравченко досліджує ті зміни, що відбулися в просторовій та соціальній організації міста в індустріальну добу і визначили типовий образ тогочасного городянина. Вона обґрунтовує теоретичне положення про те, що промисловий переворот зумовив міграцію робочої сили із сільської місцевості до міста, що, в остаточному підсумку, зумовило руйнацію традиційних форм соціальності. Започатковуються нові форми суспільної організації – спілки, що існували на засадах суспільної угоди між самосійними соціальними суб'єктами, які діють згідно з вимогами ринку праці. Дослідниця переконливо доводить, що останнє позначилося на усіх сферах суспільного буття.

Заслуговує на високу оцінку дослідження Оксаною Іванівною ролі впливу секуляризації на культурний розвиток індустріального міста. Авторка показує, що секуляризація – це процес звільнення від церковного впливу та релігійної ідеології матеріальної і духовної культур міста в індустріальну епоху. Саме науково-технічна революція призвела до того, що в містах, слушно зазначає дослідниця, виникає «криза довіри» до релігії, головною цінністю для людини є сама людина, незалежно від її релігійних вподобань. Вона доводить, що особистісне зростання людини в системі ринкових відносин відбувається в тому числі й за рахунок її освітньої діяльності. Релігія втрачає своє право на домінування в матеріальній і духовній культурі міста, внаслідок цього можливим стає вільний розвиток усіх галузей економіки, відбувається перегляд цінностей і норм життя.

4. Заключний розділ дисертації присвячено розгляду соціокультурних трансформацій, що відбуваються у місті під впливом розвитку інформаційних технологій та глобалізації. Виявивши вплив інформатизації на соціокультурні трансформації міста, дисертантка цілком логічно виходить на головні причини розмивання міської ідентичності. Це відбувається завдяки появі тривких і не дуже локальних (в тому числі й віртуальних) ідентичностей, які зумовили не лише децентралізацію внутрішнього простору міста, а й зруйнували його культурний код, навіть попри те, що в нових умовах він перетворюється на бренд, який робить місто впізнаваним та привабливим.

Поряд із незаперечними науковими здобутками, в дисертації О. І. Кравченко простежуються й певні недоліки.

1. З мого погляду, при виділенні авторкою соціокультурних умов, що сприяли культурним трансформаціям міста, варто було звернути більшу увагу на розвиток та існування контркультури, яка заперечувала диктат влади та здійснила вагомий внесок у створення й розвиток культурних інновацій міста в європейській культурі. Адже осереддям сучасних соціокультурних трансформацій міста є ідентичність, яка нерозривно пов'язана з переживанням та усвідомленням людьми себе не тільки частиною певного соціокультурного простору з відповідними йому соціальними ідеалами і стандартами. Контркультура сприяє розвитку культурних інновацій, що стимулюють історичний та соціокультурний розвиток міста. Для класичної контркультури характерною є відмова від усталених соціальних цінностей, моральних норм та ідеалів, стандартів і стереотипів масової культури, способу життя, який базується на прагненні до респектабельності, соціального престижу, матеріального благополуччя. Дослідження впливу контркультури на культурні трансформації міста дало б можливість репрезентувати творчий потенціал розвитку міста.

2. Не зважаючи на широко використану джерельну базу дослідження найсучаснішої філософської та наукової літератури, виданої іноземними мовами, О.І. Кравченко не зіставила власні висновки сучасного розуміння культурних трансформацій міста у постіндустріальну добу з відповідними розробками колег за рубежем. Було б цікаво почути міркування авторки щодо даної проблеми в Україні в умовах глобалізації та інформатизації суспільства. Дане висловлювання слід розглядати скоріше не як зауваження, а як побажання дисертантці для подальшої наукової роботи.

3. Потребує окремого уточнення вислів «постіндустріальна доба», що винесений у заголовок роботи. Якщо це поняття, запропоноване авторкою як самостійне, слід дати окреме його обґрунтування. Це додало б роботі новизни, оскільки в літературі терміни «ера» та «епоха» представлені дуже скудно.

Зроблені зауваження стосуються окремих аспектів дисертаційного дослідження і не піддають сумніву його основну концепцію. Робота О. І. Кравченко є самостійною, практично спрямованою та логічно обґрунтованою. Дисертаційна робота «Культурні трансформацій міста в постіндустріальну добу» має досить чітку структуру, відзначається органічним поєднанням широкого спектру розглянутих питань і підпорядкуванням їх поставленим меті й завданням дослідження.

Теоретичне та практичне значення наукових результатів дослідження визначаються новизною і всебічним аналізом сформульованої авторкою проблеми. Основні результати дисертації знайшли повне відображення у наукових публікаціях та під час апробації на наукових конференціях і теоретичних семінарах. Зміст автореферату відповідає основним структурним складовим дисертації. Отже, з урахуванням зазначеного вище, вважаю, що дисертація О. І. Кравченко повністю відповідає вимогам п. 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів (зі змінами)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24. 07. 2013 р. № 567, які висуваються до кандидатських дисертацій. З нашого погляду,

дисертація Кравченко Оксани Іванівни «Культурні трансформації міста у постіндустріальну добу» є самостійним завершеним науковим дослідженням, а його авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури.

Офіційний опонент:
кандидат філософських наук,
головний спеціаліст відділу дошкільної освіти
управління роботи із закладами загальної середньої
та дошкільної освіти Департаменту
інституційного аудиту
Державної служби якості освіти України Т.В. Мерщій

20.11.2019 р.